

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav Blízkého východu a Afriky

Posudek vedoucího na bakalářskou práci Alžběty Glancové „Reprezentace hebrejského písma v křesťanské ikonografii a jeho funkce“

Předmětem zkoumání předložené bakalářské práce jsou vyobrazení znaků hebrejské abecedy nebo jejich nápodoby v křesťanském umění 12.–17. století. Jedná se o komplexní téma na rozhraní dějin umění, kulturních dějin a židovských studií, jemuž bylo zatím věnováno pouze několik dílčích studií, navíc často deskriptivního charakteru (Barasch, Lenowitz, Boockmann, Rodov). Autorka je s výsledky předchozího bádání velmi dobře obeznána a, jak je patrné z poznámkového aparátu, intenzivně z něj čerpá. Cílem její práce však není, jak sama přiznává, předložit soupis všech výskytů hebrejských znaků v křesťanském umění zkoumaného období, ani kunsthistorickou analýzu vývoje jejich vyobrazení. Spíše si klade ambiciózní úkol „zmapovat funkci některých *představ* o vzhledu a významu hebrejského písma a řeči, které se odrážejí v křesťanském umění 12.–17. století“ (s. 15). Jedná se tedy o práci zaměřenou primárně na interpretaci a kontextualizaci vybraných příkladů začlenění hebrejského a pseudo-hebrejského písma do křesťanského umění na pozadí širších teologických debat ohledně postavení Židů a hebrejštiny v křesťanské kultuře a společnosti.

V úvodní kapitole autorka pojednává o metodologických obtížích pojících se se zkoumáním inskripcí ve výtvarném umění a s pomocí Gandelmanovy teorie „subverzivního působení“ inskripcí na diváka argumentuje, že se inskripce – ať už obsahují smysluplná slova či věty, nebo jsou pouhými shluky písmen či jejich nápodob – aktivně spolupodílejí na konstrukci symbolického a teologického smyslu výtvarného díla. Vzhledem k zvolenému období následně výstižně shrnuje ambivalentní postoj středověkého křesťanského myšlení k hebrejštině jako původnímu, ale již překonanému jazyku Božího zjevení, a mapuje jeho proměny, zejména rostoucí zájem o hebrejštinu probouzející se v souvislosti s hledáním zdrojů autority v židovsko-křesťanské polemice ve 13. století. K další proměně statusu hebrejštiny přichází s příchodem reformace a křesťanského hebraismu.

V dalších kapitolách se již autorka věnuje analýze tří kategorií hebrejských a pseudo-hebrejských inskripcí: nápisu na Kristově kříži (tzv. *titulus crucis*), nápisu na deskách Desatera a nápisům na oděvech a textiliích. Jak ukazuje ve druhé kapitole, na *titulu crucis* hebrejšтина zdaleka nefigurovala ve všech případech, její výskyt však stoupá v období mezi první a druhou křížovou výpravou s rostoucím zájmem o relikvie Svatého Kříže. Pořadí jazyků mohlo zároveň reflektovat představu o podřízeném postavení hebrejštiny ve vztahu ke „křesťanským“ jazykům, zejména latině. Uvedené příklady, zejména krucifix v Santa Maria Novella, ilustrují, jak umístění hebrejského nápisu do uměleckého díla reaguje na

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav Blízkého východu a Afriky

obecné kulturní trendy (polemický zájem o hebrejštinu jako jazyk pobiblické židovské literatury) i na zájmy jeho přímých „uživatelů“.

Ve třetí kapitole se autorka věnuje vyobrazení desek desatera a nápisů na nich. Shrnuje výsledky bádání Ruth Mellinkoffové a Gada Sarfattiho, podle nichž byly vizuální reprezentace desek smlouvy nejdříve utvářeny křesťanským chápáním Starého zákona a posléze byly v raně moderní době internalizovány židovskou komunitou jako symbol judaismu. Na příkladech, které se z tohoto modelu spíše vymykají, zároveň ukazuje, že hebrejský nápis v křesťanském umění mohl reflektovat také napjaté vztahy mezi židovskou a křesťanskou komunitou (jako v případě „hanlivého“ požehnání vepsaného do desek v Schäufeleinově vyobrazení uvedení Páně do Chrámu), nebo se mohl stát nástrojem teologické sebeprezentace (jako v případě Rembrandtova *Mojžíše*). Oba příklady zároveň dobře ilustrují cirkulaci textů a vizuálních motivů mezi komunitami. Ve čtvrté kapitole autorka pojednává o hebrejských nápisech na reprezentacích oděvů a textilií. Tyto nápisy podle ní mají obvykle označující a historizující funkci, mohou však nést také symbolický význam, jako když nápis odkazující na dodržování přikázání na lemu roucha velebněze podtrhuje překonání Starého zákona Novým ve scéně Kristovy obřízky na *Tucherově oltáři*.

Autorka v práci prokázala schopnost uchopit náročnou problematiku interpretace hebrejských inskripcí v umění a zasadit některé příklady vyobrazování hebrejštiny do kulturně-historického kontextu. Své nabyté hebraistické znalosti předvedla jak formální analýzou jednotlivých inskripcí, tak tím, že v práci využila primární i sekundární prameny v hebrejštině. Po formální a stylistické stránce je práce připravena pečlivě. Výklad je někdy zatížen odbočkami, v nichž se problematika hebrejských inskripcí vytrácí z centra pozornosti, naopak některé analýzy by mohly jít do větší hloubky (zejména ve čtvrté kapitole). Vzhledem k omezenému rozsahu práce není zvolený korpus analyzovaných děl dost koherentní na to, aby autorce umožnil formulovat obecnější závěry, i přesto text překonává stanovená kritéria pro bakalářskou práci. Proto ji jednoznačně **doporučuji k obhajobě** a navrhuji hodnotit známkou **výborně**.

V Litoměřicích 1. srpna 2017

PhDr. Milan Žonca, PhD